

Jakov PLETIKOSA, **Putovanje k Jerozolimu god. 1752.**, priredili Josip Lisac i Mirjana Šokota, Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, knjižnica »Bašćina«, Šibenik, 2000., 240 str.

Franjevac Jakov Pletikosa rođen je 1704. u Vaćanima u šibenskom zaleđu. Školovao se na Visovcu i u Italiji te potom obnašao službe župnika u Miriloviću i učitelja novaka na Visovcu (1737.–1743., 1749.–1751.). Sredinom 1750-ih bio je učitelj u Zaostrogu i kapelan u Drveniku. Hodočastio je u brojna svetišta u Italiji, a 1751. godine uputio se u Svetu zemlju, gdje je boravio od 1752. do 1756., obnašajući dužnost gvardijana samostana sv. Ivana »in Montana« kraj Jeruzalema. Nakon povratka lektor je moralnog bogoslovlja i učitelj redovničke mladeži na Visovcu, potom učitelj u Splitu (1763.–1765.), župnik Jase-nica (od 1765.) i Karina (do 1768.). Umro je u Sumartinu na Braču 1769. godine. Osim putopisa »Putovanje k Jerozolimu«, napisao je i kratku povijest Palestine (»Sveta zemlja od koga je bila posidovana od počela svita do ovoga vika sadanjega, ovde pripisuje se 1755.«). Pletikosin putopis »Putovanje k Jerozolimu god. 1752.« pohranjen je kao rukopis u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Sadrži 136 paginiranih stranica, pri čemu vjerojatno nedostaje kraj rukopisa. U jezičnom smislu, u tekstu prevladavaju novostokavska obilježja ikavskoga tipa. Tekst je pisan kombinacijom morfonološkoga i fonološkoga pravopisa. Transkripciju teksta Pletikosina rukopisa (uz primjenu suvremene interpunkcije) načinili su priređivači djela Josip Lisac i Mirjana Šokota.

Knjiga započinje uvodnim poglavljem »Jakov Pletikosa i njegov putopis« (5–18) iz pera Josipa Lisca. U sažetim crtama predstavljen je Pletikosin životopis, književni rad, temeljne sadržajno-jezične osobitosti putopisa te ukazano na dosadašnji spomen ovoga djela u hrvatskoj historiografiji. Na kraju ovoga poglavlja objavljena je i temeljna literatura koja se bavila Pletikosinim životopisom i djelom (16–18). Pretežit dio knjige zauzima transkripcija rukopisa (19–152). Na kraju knjige sadržan je opsežan rječnik (153–206), osnovni pojmovnik o osobama koje se spominju u putopisu (207–221), napomena uz izdanje (222), slikovni prilozi (223–234) i sadržaj (235–239).

Pletikosin putopis započinje pišćevom »Pripravom dila« (21–22) u kojoj pojašnjava motive i ciljeve svoga putovanja u Svetu zemlju: »Još od onoga godišta 1746., kada general našega s. reda pisa po svi provincija ministrom da oni redovnici koji žele poći u Jeruzolim po nadahnutju Boga prikažu svoje lapljenje po naredbi pripisanoj našega određenja statuta jeruzol(i)mski. Tada budući od obitole u Zaostrogu, počeo sam razmišljati i štiti knjige od toga putovanja i pribivanja u oni misti. I premda narav uzbučaše se poradi truda toliko po moru koliko u oni sveti misti, ali ono nadanutje koje Bog dade mi to većma užigoše me, i budući se veoma priporučio Bogu, odluči za oproštenje moji griha podniti svaka suprotna, ako bi i život bilo od potrebe dati. Jer kada je srce pokorno, svaka podnosi zaradi onoga Odkupitelja na koga poštenje odluči se i bolje je umriti na pokori nego u otvrdnutju« (21). Početak Pletikosina putovanja (»iz Karina u Mletak«, 20. kolovoza 1751.) bio je usporen u Šibeniku, gdje se zadržao »osam dana, zašto ne smidoše paruni otisnuti se budući proglasila se kontumacija u Mleci i po Dalmaciji zatvor od gradova jer proglašila se kuga u Turskoj zemlji kod Livna« (23). Put iz Šibenika vodio je Pletikosu preko Prvića i Zadra, Osora i Umaga. U Umagu su čekali zbog nepovoljnog vjetrova šest dana te su u Mletke pristigli 22. rujna. Prvog listopada pošao je u Padovu, a potom u Mlecima čekao devet mje-

seci »zašto vlastela mletaška ne dadoše nijednom drivu diliti se iz stata, jer godišta prošloga bijahu zarobili Barbareži nekoliko navi njiovi« (25). Iz Mletaka krenuše 7. lipnja, a potkraj lipnja stigoše u Zante i ubrzo u Aleksandriju. Od Aleksandrije putovali su »u drivu frančeskomu« do Cipra (do luke Larnake). Put dubrovačkom lađom nadalje nije bio najsretniji, jer je došlo do nasukavanja i do drugih nepravilika. Koncem srpnja pristigli su u grad Aškelon u blizini Gaze te ubrzo potom u Jafu. Putujući magarcima i mazgama pristigli su u Jeruzalem 31. srpnja 1752. godine. Pletikosin opis Svete zemlje i Jeruzalema, koji obuhvaća najveći dio njegova putopisa, nastao je i kao rezultat autorova prethodnog proučavanja starije literature o Svetoj zemlji, ali i kao osobno opažanje (okom radoznalog i saznanja željnog kršćanskog hodočasnika) svih tamošnjih znamenitih lokaliteta. Pletikosino zanimanje ponajviše je usmjereno na podroban opis kulturno-povijesnih znamenitosti. U maniri pravoga turističkog bedekera pred čitateljem se nižu opisi sakralnih zdanja vezanih za posljednje dane Kristova života. Podrobno su predstavljene, često uz piščeve asocijacije i pozivanje na Sveto pismo, crkve i samostani (primjerice: sv. Spasa, Kristova uskrsnuća, sv. Justine, sv. Tome apostola, sv. Jakova Većega, crkva sv. groba, kapela ukazanja i dr.), lokaliteti vezani uz Kalvariju i Golgotu, »šest mista prid Crkvom S. groba« (»Poljana prid vrati«, »Manastir sv. Mandaline«, »Kapela Gospina tugovanja«, »Sveta Marija na Golgoti«, »Melkisedeka posvetilište«, »Posvetilište Abrahama«) i dr. U putopisu su sadržani i opisi brojnih »svetih mista« smještenih izvan grada (primjerice: »misto gdi bi obran s. Matijas na apostolstvo«, »kuća gdi živi i preminu B. D. Marija«, »kuća Kaife«, »gdi s. Petar plaka je svoj grih«, »Dolina Josafata«, »gdi je kamenovan s. Stipan«, »Crkva i grob Gospin«, Getsemanski vrt, »gdi su spavali apostoli tri kad Isus moljaše«, »gdi Isus bi ufaćen i vezan«, »grob Absolona« i brojna druga). Većina je opisa sažeta, pri čemu se za pojedine lokalitete nerijetko dodaju dodatna objašnjenja. Primjerice, opisujući Goru maslinsku, Pletikosa objavljuje i kratku jezičnu napomenu: »Ovo brdo zove se Gora maslinska, jer je nakićeno dubravom maslina uokolo, i jest ovo brdo oliti gora viša od ostali brda oliti gora (što razum reći visine oliti glavice), koje su uokolo Jeruzolima i ini mista, jer kad pišem i rečem ovo ime gora, razumim reći brdo, a ne dubrava, kako se mnogi varaju u naši strana i razume dubrava kad se reče gora« (100). Hrvatski franjevac, nadalje, podrobno opisuje put od Jeruzalema prema Betlehemu (»Dolina gigantâ«, »Selo zlog vića«, »Turan s. Simeona«, »Gusterna triju kralja«, »Kuća Abakuka proroka«, »Manastir s. Ilije«, »Grob Rakele«, »Gusterna Davida«) i sam »sveti grad Betlem« u kojem posebno pohodi »misto gdi se porodi Isus«, »kapelu s. Josipa«, »kapelu svetih Mladinaca«, »grob s. Euzebija iz Kreme«, »grob i spilu s. Jerolima«, »crkvu s. Katarine« i dr. Slijedi putovanje od Betlehema do Hebrona tijekom kojega posjećuje Betuliju, grad Te-ko, »selo Salamunovo«, »Manastir s. Jurja«, »selo Gospino« i grad Hebron. Iz Jeruzalema krenuo je hrvatski putopisac u pravcu Jordana, napominjući kako se »ovo putovanje priko godine malo kada čini, zašto putom mnoge su zaside od razbojnika Araba ... Ali o Uskrsu idu svi narodi, toliko katolici koliko Grci, Armeni i ini narodi, koje prati isti paša z dvista konjika i mnogo oružani pišaca« (127). U završnom dijelu Pletikosina hodočasnčkog itinerara sadržani su opisi putovanja iz Jeruzalema u Emaus te do »pet znameniti sveti misti, koja se pohode od Jeruzolima do Montane o(li) Brda Žudije, i odanle do Betlema« (»Manastir Svetog križa«, »Manastir i crkva s. Ivana Krstitelja gdi se porodilo«,

»Kuća Zakarije gdi pohodi B. D. Marija s. Elizabetu«, »Pustinja i spila istoga s. Ivana«, »Vrilo s. Filipa«).

Hrvatski franjevački pisac Jakov Pletikosa izdanak je svoga vremena, sljednik drugih predstavnika hrvatske književnosti toga vremena. Ipak, ono po čemu Pletikosi pripada iznimno zaslužno mjesto jest činjenica da je njegovo »Putovanje k Jerozolimu 1752. god.« prvi putopis pisan hrvatskim jezikom. Objavljivanjem ovoga rukopisa zasigurno su obogaćena naša saznanja o razvoju hrvatske književnosti i hrvatskoga jezika. Istodobno, hrvatskom čitatelju, koji se danas uputi tragovima nekadašnjih hrvatskih hodočasnika, Pletikosino djelo može poslužiti kao zanimljivo usporedno štivo i dodatno saznanje o »svetom gradu Jerozolimu«.

Lovorka Čoralić

Fra Petar Klarić (ur.), **Župa Dubravice u prostoru i vremenu**, *Zbornik radova u prigodi 300. obljetnice osnutka Župe Dubravice (1700.–2000.) i 10. obljetnice krunjenja kipa Majke Mira zlatnom krunom (1990.–2000.)*, Župa sv. Katarine, Dubravice, Monografije, dokumenti, građa br. 4, Dubravice, 2000., 360 str.

Godine 2000. župa Dubravice proslavila je 300. obljetnicu utemeljenja i 10. obljetnicu krunjenja kipa Majke Mira zlatnom krunom. U povodu ovih svećanih prigoda te kao rezultat obilježavanja događaja tijekom proteklih desetljeća (izgradnja i blagoslov svetišta Majke Mira 1986., znanstveni skup o župi Dubravice održan 1990. godine), pripremljen je i objavljen zbornik radova o prošlosti, kulturnoj baštini i suvremenom razvoju župe Dubravice. Uredništvo zbornika potpisuje fra Petar Klarić, župnik Dubravica, Visovca i upravitelj župe Rupe.

Zbornik znanstvenih radova i priloga podijeljen je na više tematskih cjelina. U uvodnom dijelu sadržani su predgovor iz pera urednika fra Petra Klarića (5–7) i uvodno slovo (na Veliku Gospu 1991. godine) tadašnjega šibenskog biskupa mons. Srećka Badurine (8).

Prvi dio zbornika sadrži priloge iz arheološke baštine sa šireg područja Dubravica. U prvom prilogu Marko Menđušić (»Područje župe Dubravice u pretpovijesti«, 9–24) predstavlja tragove pretpovijesnih naselja na lokacijama Gradina nad Krkom, na gradini sjeverno od Dubravica u pravcu Rupa te keramičke ulomke nađene na lokaciji istočno od zaseoka Brajkovići. »Područje dubravičke župe u antičko doba« tema je rada Ivana Pedišića (25–39). Predstavljeni su nalazi arheoloških istraživanja s područja Dubravica, Prispa i Plastova, pri čemu autor naglašava da je u svim navedenim primjerima riječ o ostacima ladanjsko-gospodarskih zgrada (*villae rusticae*), koje su bile središta velikih agrarnih posjeda na području cijelog Skradinskog polja. »Ranosrednjovjekovno groblje u Dubravica-ma« rad je Zlatka Gunjače (41–56) u kojem su podrobno predstavljena arheološka otkrića 1980-ih godina. Ukupno su otkrivena 53 groba, a u ovom su prilogu predstavljeni najtipičniji i značajem vodeći nalazi iz skupine dubravičkih grobova (ostaci keramike, željeznih predmeta, nakita i dr.). Na osnovi nekih grobnih nalaza (naušnice) autor uspostavlja vezu između ranosrednjovjekovnih grobalja VII.–IX. stoljeća i starohrvatskih grobalja iz